

Гошилик В.Б.
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології факультету іноземних мов
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ

КОМПЛІКАТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯКІСНИХ ПРИКМЕТНИКІВ ЯК АТРИБУТИВНИХ ПОШИРЮВАЧІВ АНАЛІТИЧНИХ ДІЄСЛІВНИХ ПРЕДИКАТІВ

У статті розглянуто комплікативний потенціал якісних прикметників як атрибутивних поширювачів аналітичних дієслівних предикатів, граматично представлених стійкими дієслівно-іменними сполуками. Проаналізовано характер поєднання аналітичного предиката і морфологічного ад'єктива та вплив їх взаємодії на пропозитивні потенції висловлювання.

Ключові слова: атрибутивна синтаксема, аналітичний предикат, семантико-синтаксична структура речення, семантично елементарне просте речення, семантично неелементарне просте речення, пропозиція, каузація.

Комплективный потенциал качественных прилагательных как атрибутивных распространителей аналитических глагольных предикатов

В статье рассмотрен комплективный потенциал качественных прилагательных как атрибутивных распространителей аналитических глагольных предикатов, грамматически представленных устойчивыми глагольно-именными словосочетаниями. Проанализирован характер сочетания аналитического предиката и морфологического адъектива и влияние их взаимодействия на пропозитивные потенции высказывания.

Ключевые слова: атрибутивная синтаксема, аналитический предикат, семантико-синтаксическая структура предложения, семантически элементарное простое предложение, семантически неэлементарное простое предложение, пропозиция, каузація.

Goshylyk V.B.

The Complicative Potential of the Qualitative Adjectives as the Attributive Modifiers of the Analytical Verbal Predicates

The article deals with the complicative potential of the qualitative adjectives as the attributive modifiers of the analytical predicates, grammatically represented by the set verb-noun phrases. The author analyses the nature of the combination of the analytical predicate and morphological attribute as well as the influence of their interaction on the propositional potential of the utterance.

Key words: attributive syntaxeme, analytical predicate, sentence semantic-syntactical structure, semantically elementary simple sentence, semantically non-elementary simple sentence, proposition, causation.

Як відомо, аналітизм будови неоднослівних предикатів типу *to give a smile*, у яких роль семантичного центру відіграє іменниковий компонент, уможливорює конкретизацію переданої ними ознаки засобами різного роду присубстантивних поширювачів означального характеру (прикметниками, прийменниково-відмінковими формами іменників, числівниками тощо), що впливає на пропозитивні потенції організованих складними предикатами конструкцій.

Комплективний характер у структурі висловлювань із аналітичними дієслівними предикатами продуктивно виявляють прикметники як морфологічні атрибути, які характеризуються високим рівнем стягнення пропозитивної конструкції та, експлікуючи низку різнотипних ознак, виступають засобами семантичного ускладнення породженого неоднослівним найменуванням висловлювання.

Дана розвідка покликана проаналізувати прояв пропозитивної семантики в якісних прикметниках, які мають найпростішу семантичну організацію [4, 123]. Поставлена мета передбачає розв'язання низки завдань:

- з'ясувати ступінь пропозитивності якісних прикметників;
- визначити вплив пропозитивної семантики якісних прикметників як атрибутивних поширювачів іменникових компонентів аналітичних дієслівних предикатів на пропозитивний потенціал породжених ними синтаксичних конструкцій.

На відміну від відносних прикметників, які пов'язані трансформаційними відношеннями з синтаксичними одиницями-конструкціями з великим семантичним наповненням, якісні прикметники виражають ознаку об'єкта безпосередньо, порівняйте: *universal acclaim*; *preelectoral promises* ← *promises, given before the elections*. Відтворена якісним прикметником ознака та предмет чи явище як її носії пов'язані відношеннями глибинної семантичної предикації, а

атрибутивні “комплікатори” (в термінології Г.О. Золотової [5], М.О. Корміліциної [6] та М.В. Будько [3]) легко розгортаються у підрядні означальні речення: *He made a **very quick and controversial** statement¹ → He made a statement, **which was very quick and controversial.***

Якісні прикметники, що спеціалізуються на вираженні природних властивостей позамовних об’єктів, вказують на їх як раціональні, так і емпірійні ознаки:

1. Репрезентовані якісними прикметниками **раціональні ознаки** відбивають онтологічні внутрішні властивості предмета чи явища навколишньої дійсності, як-от: 1) *But it’s usually better to offer a **reasonable** explanation or make a **sincere** apology and move on;* 2) *The children take an **active** part, here clutching a torch, there a limb to ease the butchering;* 3) *These articles and Web sites provide **practical** assistance for communicating with children, teachers, and parents...;* 4) *These roles include nurturing, caretaking, and exhibiting **additional** interest in the emotional health of students and fellow faculty members.* – Наведені конструкції є семантично ускладненими, оскільки ад’єктивний атрибут експлікує додаткову інформацію, необхідну для адекватного відображення описуваного стану речей. Семантичними відповідниками зазначених якісних прикметників є неконститутивні компоненти речення з характеризуючим типом значення [2, 140], а саме – прислівники способу та якості дії *reasonably, actively, practically, additionally*, які передають якісну ознаку вираженої предикатом дієслівної дії.

Можливим є вираження якісними прикметниками часового значення, у зв’язку з чим, виконуючи завуальовану в узагальненій формально-синтаксичній функції ознаки власне-семантичну функцію ситуативного темпорального детермінанта, вони ускладнюють предикативне ядро породжених предикатом конструкцій в цілому. Порівняйте: *to show one’s tardy repentance for smth. – to be always behind time with one’s repentances.*

¹ Тут і надалі наводитимуться приклади, дібрані з *The Corpus of Contemporary American English* [9].

2. **Емпірійні ознаки** дані нам у відчутті й сприймаються органами чуття людини. Якісні прикметники, які їх позначають, зазнають обмеження щодо свого використання в присубстантивній позиції при семантично опорному компоненті предикатних стійких дієслівно-іменних сполук, що пов'язано з орієнтацією певних типів ад'єктивних значень на конкретний чи абстрактний тип семантики означуваного слова. У плані функціональної типології атрибутивних значень небезпідставно розрізняють атрибути I порядку, що характеризують конкретні предметні імена, й атрибути II порядку, які характеризують подієві чи ознакові імена [1, 158; 7, 103]. Атрибути I порядку не можуть виступати як атрибути II порядку без зміни свого значення. Тому емпірійні прикметники, які позначають ознаки, що сприймаються органами чуття, можуть виконувати функцію атрибутів II порядку (тобто займати свою позицію при іменнику на позначення абстрагованого поняття) тільки у своїх переносних значеннях. Наприклад: 1) *He gave her a **cold** look from pale green eyes in a tanned face that seemed to be all hard lines and angles*; 2) *Candidates want to give **sweet** promises, but they stay on paper*. – У наведених прикладах якісні прикметники *cold* та *sweet*, які спеціалізуються на вираженні температурної та смакової ознаки, передають відповідно свої переносні значення: 1) “lacking in affection, enthusiasm, or warmth of feeling” [8] та 2) “sentimental or unrealistic” [там само].

Використання емпірійного якісного прикметника у прямому значенні є можливим за умови сумісності переданої ознаки та позначуваного неоднослівним предикатом явища позамовної дійсності, як-от: 1) *Suddenly the women burst into **bright** laughter*; 2) *All the children of Israel gave a **loud** shout of surprise, especially Becca*. – Завдяки можливостям прихованої предикації якісні прикметники у наведених прикладах репрезентують доступну для безпосереднього споглядання ознаку, яка стосується способу здійснення та якісної характеристики вираженої аналітичним предикатом дії.

Для якісних прикметників властивою є передача міри інтенсивності ознаки та її кількісного вияву, що дає змогу адекватно окреслити сутнісні характеристики позамовних об'єктів.

Інтенсивність ознаки, як відомо, встановлюється через порівняння ступеня її вияву в інших предметах і відтворюється у формах вищого і найвищого ступенів порівняння прикметників, як-от: 1) *If you prepare students for college, as opposed to, say, a preschool teacher preparing children for the lower schools, you somehow have **greater** value*; 2) *Wetlands have suffered **the greatest** losses: riparian habitats in Arizona and New Mexico experienced a 90 percent loss, and many bottomland hardwood forests from Virginia to Texas were lost to agriculture, plantations, and reservoirs.* – Форми вищого (*greater*) і найвищого (*the greatest*) ступенів порівняння як приховані “ступеневі предикати” [4, 141] виступають у наведених прикладах у вторинній для них, власне-прикметниковій функції, що є результатом згортання двох вихідних елементарних простих речень в одне просте ускладнене. Міра вияву ознаки через зіставлення з іншим об'єктом є у цих конструкціях максимально завуальованою у зв'язку з опущенням компонента з функцією об'єкта порівняння, що зумовлює залежність інтерпретації змісту повідомлюваного від ширшого контексту. Введення до реченневої структури вказівки на об'єкт порівняння полегшує процес сприйняття повідомлюваного, що підтверджують відповідні трансформації: *These companies run a **greater than required** risk...* ← *These companies run a risk, **which is greater than required*** ← *These companies run a risk + The risk is greater than required.*

Категорія кількісної градації ознаки пов'язана з наявністю своєрідного еталону, щодо якого репрезентована певним конкретним прикметником ознака є послабленою чи посиленою. Модифікація кількісного вияву вираженого морфологічним ад'єктивом ознаки у напрямі росту / збільшення або неповноти / послаблення досягається переважно завдяки використанню аналітичних засобів (аналітичні морфеми типу *some, somewhat, rather, very, quite, too, extremely* тощо), які здатні передати виразні додаткові експресивні значення.

Наприклад: 1) *But the president, Joe Shirley Jr., vetoed the measure, giving a somewhat unusual explanation for his action*; 2) *But now she's older, she's making some rather different statements*; 3) *He offered a very sensible and quite clever explanation for what was going on.* – Вказівку на неповноту чи надмірність ознаки супроводжує значення суб'єктивної оцінки якості, завдяки чому можливою стає передача емоційного ставлення мовця до повідомлюваного.

Іменникові конституенти предикатних стійких дієслівно-іменних сполук можуть поширюватися кількома атрибутивними синтаксемами, що зумовлює значне підвищення виражальної здатності породжених аналітичними предикатами конструкцій. Так, наприклад, у висловлюванні *Her brother threw her a sharp and envious glance* прикметники *sharp* та *envious* актуалізують дві різні ознаки описуваного явища позамовної дійсності, що знаходить вияв у таких трансформаціях: *Her brother threw her a sharp and envious glance* ← *Her brother threw her a glance* + *The glance was sharp* + *The glance was envious*.

Отже, вторинність атрибутивних відношень, які становлять формально-синтаксичну категорію і на поверхневому рівні приховують складні семантичні перетворення в межах реченнєвої структури, передбачає ускладнення семантики речень із вираженою якісним прикметником атрибутивною синтаксемою, виявляючи тенденцію до економії мовних засобів, збільшення семантичної ємності висловлювання через використання імпліцитних структур. Спеціалізуючись на вираженні природних властивостей позамовних об'єктів і вказуючи на їх раціональні та емпірійні ознаки, якісні прикметники уможливають передачу міри їх інтенсивності ознаки та кількісного вияву, що часто супроводжується експлікацією суб'єктивної оцінки, тобто передачею емоційного ставлення мовця до повідомлюваного. Актуалізація чималої кількості ознак описуваного явища засобами однієї семантично ускладненої конструкції засвідчує глибину номінативного потенціалу речення, можливість відображення в конденсованому вигляді багатоаспектного характеру ситуації, події, факту.

Література

1. Арутюнова Н.Д. Предложение и его смысл: логико-семантические проблемы / Н.Д. Арутюнова. – М.: Наука, 1976. – 383 с.
2. Белошапкова В.А. Современный русский язык. Синтаксис / В.А. Белошапкова. – М.: Высш. шк., 1977. – 248 с.
3. Будько М.В. Семантико-синтаксическая структура простого осложненного предложения: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.02 “Русский язык” / М.В. Будько. – К., 1992. – 16 с.
4. Вихованець І.Р. Теоретична морфологія української мови: академічна граматики української мови / І.Р. Вихованець, К.Г. Городенська. – К.: Унів. вид-во “Пульсари”, 2004. – 400 с.
5. Золотова Г.А. Коммуникативные аспекты русского синтаксиса / Г.А. Золотова. – М.: Наука, 1982. – 368 с.
6. Кормилицына М.А. Семантически осложненное (полипропозитивное) простое предложение в устной речи: автореф. дис. на соискание учен. степени д-ра филол. наук: спец. 10.02.01 “Русский язык” / М.А. Кормилицына. – СПб., 1992. – 36 с.
7. Сергеева Л.А. Функциональная типология качественных прилагательных в современном русском языке / Л.А. Сергеева // Исследования по семантике: семантика и функционирование лингвистических единиц / отв. ред. Р.М. Гайсина. – Вып. 14. – Уфа: Башкирск. гос. ун-т, 1989. – С. 101-105.
8. Collins English Dictionary [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ultralingua.com/onlinedictionary>
9. Corpus of Contemporary American English, The [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.americancorpus.org>